

OM DE RIJKDOM VAN DE DOOP

een bijdrage aan de discussie over : doopgedachtenis

Doopnotitie van :

*** de Confessionele Vereniging**

*** het Confessioneel Gereformeerd Beraad**

in de Protestantse Kerk in Nederland

april 2010

Doopnotitie Confessionele Vereniging (CV) en Confessioneel Gereformeerd Beraad (CGB) in de Protestantse Kerk in Nederland

Aangeboden aan het moderamen en de leden van de Generale Synode, met het oog op een nader te agenderen bespreking van het onderwerp 'doopgedachtenis'.

Tevens aangeboden aan de dienstenorganisatie, bij het opstellen van een pastorale handreiking en een liturgische vormgeving, naar aanleiding van het synodebesluit d.d. 12 november 2009.

OM DE RIJKDOM VAN DE DOOP een bijdrage aan de discussie over 'doopgedachtenis'

1. Het belang

De doop verwijst naar wat God doet.

Vanuit deze grondgedachte willen de Confessionele Vereniging en het Confessioneel Gereformeerd Beraad in de Protestantse Kerk in Nederland een bijdrage leveren aan de discussie die momenteel in de kerk wordt gevoerd rond het onderwerp 'doopgedachtenis'.

Wij nemen aan deze discussie deel met een open houding en met begrip voor hen die verlangen naar concrete vormen om de doop te gedenken en te beleven. Mensen geven te kennen behoefte te hebben aan voortdurende ervaring. Ook wordt sterk gehecht aan de individuele keuze- en beslissingsvrijheid. Dit zijn niet bij voorbaat verkeerde zaken. Ze uiten zich dikwijls in een bewust en enthousiast geloofsleven dat niet alleen de mensen zelf, maar ook de kerk van vandaag verrijkt.

Toch zien wij ook gevaren bij een te zeer ervaringsgericht geloof. Geloven is een zaak van beleven, maar meer nog van belijden. Daarbij mag een mens zich richten op het heil dat God in Christus schenkt. Zijn werk omvat niet alleen individuele mensen, maar ook volken, gemeenschappen en opeenvolgende generaties. Dat gaat aan ons leven, belijden en ervaren vooraf, zodat wij ons erdoor gedragen weten.

Om deze redenen is de Protestantse Kerk in Nederland een kerk van de kinderdoop, en wil zij dat ook van harte zijn. Wij bespeuren binnen onze kerk een zekere krampachtigheid bij het spreken over de kinderdoop, alsof deze nu niet meer voluit te verdedigen zou zijn. Daartegenover stellen wij de rijke verkondiging in de kinderdoop. Deze verkondiging is zo vol en ruim, dat een mens deze doop een leven lang telkens weer met vreugde en dankbaarheid kan gedenken en vieren.

Met het oog op dit laatste zien wij een belangrijke uitdaging voor de kerk in deze tijd. De toenemende vraag naar concrete vormen van doopgedachtenis hangt onzes inziens samen met een onbetaalde rekening van de kerk. Te weinig werd en wordt in de gemeente de doop als een reële en levende zaak present gesteld en actueel gemaakt voor het geloofsleven van gemeenteleden. Hier is veel te doen, zowel op het gebied van uitleg en toerusting, als bij het gebruik van vormen die ons helpen de doop als een zaak van hier en nu te belijden en te beleven.

Wij richten ons in deze notitie op het vele dat we als Protestantse Kerk in Nederland al in huis hebben. Tal van reeds aanwezige vormen en mogelijkheden kunnen we

(beter) benutten, om de doop een waardige plek te geven in leven en werk van de kerk en de kerkleden. Beter dan de toevlucht te zoeken in vormen die wezensvreemd zijn aan de wortels van de Protestantse Kerk, of op zijn minst de associatie daaraan oproepen, is de kracht van onze eigen traditie te overwegen en die met nieuwe vreugde en elan present te stellen.

2. De rijkdom van de kinderdoop

In kort bestek noemen we aspecten van de kinderdoop die de rijke inhoud juist in onze ervaringsgerichte en individualistische tijd verhelderen en onderstrepen. Wij geloven dat het heilzaam en bevrijdend is, wanneer deze aspecten door de kerk met nieuwe kracht worden beleden en ingebracht:

a. Bijbels collectief denken

In de 'grote opdracht' aan het slot van Matteüs 28 valt op dat 'alle volken' gedoopt moeten worden (Mat. 28:19). Hier worden we herinnerd aan een grondlijn van het bijbelse getuigenis: God werkt in de weg van volken, van collectieven. Dit gemeenschappelijke denken omspant niet alleen volken, maar ook generaties. Zo stelt Petrus in de context van de doop: "want voor u geldt deze belofte, evenals voor uw kinderen en voor allen die ver weg zijn en die de Heer, onze God, tot zich zal roepen" (Hand. 2:39). Dit collectieve denken is ook bekend vanuit de praktijk van de proselietendoop rond het begin van onze jaartelling. Kinderen van gezinnen die overgingen tot het Jodendom werden meegedoopt.

Hetzelfde collectieve besef herkennen we in enkele nieuwtestamentische vermeldingen van de doop van complete gezinnen (Hand. 16:15, 33; 18:8; 1 Kor. 1:16). Het keert tevens terug in het beeld van 'het lichaam van Christus' en het corporatief-persoonlijke spreken over 'het zijn in Christus'. Men denke aan Romeinen 6, waar staat: "Weet u niet, dat wij allen, die in Christus Jezus gedoopt zijn, in zijn dood gedoopt zijn?" (Rom. 6:3), of aan Kolossenzen 2, waar vanuit ditzelfde perspectief een analogie tussen besnijdenis en doop wordt verwoord: "In Hem [in Jezus] bent u ook besneden, niet door mensenhanden, maar met de besnijdenis van Christus Toen u gedoopt werd bent u immers met Hem begraven, en met Hem bent u ook tot leven gewekt..." (Kol. 2:11-12).

Naar ons besef zou het bevrijdend zijn voor velen wanneer de kerk vandaag met kracht dit getuigenis verwoordt.

De keerzijde van de individualistische gerichtheid is dat velen zich op zichzelf teruggeworpen voelen. Ook de inhoud van het geloof wordt dikwijls zo individueel toegespitst, dat de grote lijnen van Gods schepping en zijn omgang en geschiedenis met de wereld in de grote verbanden van volken en generaties uit het oog zijn verloren. Bij uitstek de kinderdoop maakt daarentegen de bijbelse grondlijn zichtbaar van God die een weg gaat met volken en generaties, en ze maakt tot zijn volk. Deze weg van God met zijn mensheid en schepping gaat boven ons individuele bestaan uit. God zelf draagt de wereld. Dit besef behoedt ons niet alleen voor een al te egocentrische geloofsvisie, maar het geeft de op de enkele mens gerichte geloofsinhoud ook zijn kader en een heilzame bedding.

b. Belofte en geloof

Een belangrijk element in het denken over de (kinder)doop is de in de Bijbel aanwijsbare volgorde van Gods belofte en menselijk geloof. Zeker zal de doop

gepaard moeten gaan met geloof (Marc. 16:16; Hand. 8:37). Daarom wordt er in de geloofsgemeenschap gedoopt. Het geloof van doopouders en gemeente omringt het ten doop gehouden kind. Onderwijzing en voorleven (Mat. 28:19) mogen leiden tot een bewust geloofsantwoord in het leven en belijden van een als kind gedoopt gemeentelid.

Niettemin gaan Gods beloften voorop. In de tijd waarin de klassieke doopformulieren werden geschreven (17^e eeuw) herkende men de relatie tussen God en mens vooral in het bijbelse thema van het 'verbond'. Zoals God een verbond sloot met Abram en Israël, zo is de doop het teken en zegel van de verbondsrelatie die Hij in Christus met elk mensenkind wil aangaan.

Het bijbelse spreken over dit verbond toont op krachtige wijze de grond van Gods handelen met mensen. Dit is van belang voor het vaststellen van de eenmaligheid van de doop. Het primaat van Gods beloften en de onvoorwaardelijke inzet van zijn liefde worden helder in de Bijbel geïllustreerd. Zie bijv. Genesis 15 en 17: een volwaardige relatie die door God eenzijdig wordt ingezet en bekrachtigd.

Laat de Protestantse Kerk in Nederland in deze tijd voluit staan voor dit getuigenis. Ook wij zien met dankbaarheid de zegen van enthousiasmering en verlevendiging door verschillende evangelicale invloeden binnen de kerk. Wij constateren echter ook een in menig opzicht toenemend activisme, waarbij de mens met 'wat hij doet voor God' te zeer centraal komt te staan. De doop wordt dan gezien als 'mijn keuze voor God'. Dit resulteert niet zelden in verkramping en uitputting. De verkondiging in de doop is echter dat 'wat wij doen voor God' het gevolg is van wat 'Hij deed en doet voor ons'.

c. Heilsfeit en ervaring

De doop verwijst naar wat God doet. Dit uitgangspunt achten wij wezenlijk bij het nadenken over de doop en het gedenken van de doop in het persoonlijk en gemeentelijk leven.

Het gaat bij de doop in de eerste plaats om de afwassing van de zonden door Christus, zodat de relatie met God hersteld kan worden. Vervolgens verwijst de doop naar het nieuwe leven met God. We waren dood, maar zijn opgestaan met Christus. De doop richt ons op Gods grote, bevrijdende daden aan ons. Zij gaan voorop, daarna volgt ons geloofsantwoord en – zo de Heer het geeft – de beleving van Gods goedheid die Hij in de doop bezegelde.

Wij roepen de Protestantse Kerk in Nederland op om in haar spreken over de doop de verkondiging van Gods grote daden van redding en vernieuwing centraal te stellen. Op deze wijze krijgt de menselijke ervaring een juiste plek.

Te zeer zien wij dat het geloof van mensen in onze tijd geheel van hun persoonlijke ervaring lijkt af te hangen. Daarmee moet wel samenhangen dat veel geloofsenthouasme ook van korte duur is. Het valt niet mee om een geloofsleven vol te houden dat vooral op de kurk van gevoel en beleving drijft. Gevoel en ervaring laten het immers ook gemakkelijk afweten. Ons geloof mist dan een vaste, zekere basis. Het eigene van het geloof is juist dat wij niet in onszelf, maar buiten onszelf houvast en zekerheid zoeken, en hebben gevonden in Jezus Christus. Zo is er rond de doop veel te ervaren. Maar bovenal 'be-tekent' de doop het verzoenende heilswerk van God in Christus voor ons en aan ons.

d. Eén Bijbel, twee testamenten

Bij het denken en spreken over de doop en de kinderdoop speelt de visie op de Bijbel en zijn twee testamenten een belangrijke rol. Het is veelzeggend dat kerken en groepen die de kinderdoop 'onbijbels' achten, vaak eenzijdig de nadruk leggen op het Nieuwe Testament. Binnen de tradities, waarin de Protestantse Kerk in Nederland wortelt, blijft men in leer en gemeentepraktijk naast het Nieuwe Testament ook vasthouden aan de blijvende betekenis van Oude Testament. Dit is een fundamentele visie op de eenheid van Gods Woord.

Het Nieuwe Testament bepaalt ons bij de vervulling van Gods weg met Israël in Jezus Christus. Onder de regie van de Heilige Geest worden Gods beloften ontsloten voor alle volken. Het Oude Testament toont ons – in een veel grotere tijdspanne – Gods werk aan volk en gemeenschap en zijn trouw van generatie op generatie. Het stelt ons voor de praktijk van een geloofsleven dat in een veelal gebroken bestaan en in voorlopigheid uitziet naar Gods Koninkrijk.

Het zou een goede zaak zijn wanneer de kerk zich in haar denken over de doop en de gedachtenis van de doop nadrukkelijk richt op de eenheid van Gods Woord met de beide testamenten. Dat houdt de geestelijke zaken in balans en geeft ons ook ten aanzien van de doop zicht op de 'breedte en lengte en hoogte en diepte' (Ef. 3:18) van Gods heilvolle boodschap voor mens en wereld.

3. Vormen van doopgedachtenis

Het is goed in de gemeente vormen en tijden te hebben om de doop te gedenken. De doop is eenmalig en kan niet herhaald worden. Ze kan echter wel telkens herdacht worden, zodat we des te meer beseffen hoe rijk we zijn als gedoopte mensen.

In deze notitie benadrukken we dat er in de Protestantse Kerk al een groot aantal prachtige gelegenheden is voor doopgedachtenis. Wij constateren dat er binnen onze gemeenten in relatie tot de doop vaak (te) weinig met deze kansen wordt gedaan. Juist hier liggen mogelijkheden om de doop opnieuw present te stellen, zonder te snel te grijpen naar vormen die haast vanzelf de gedachte aan herdoop oproepen.

Behalve het benutten van vormen en geschikte tijden, is ook de uitleg en het gesprek daaromheen van groot belang. In veel gemeenten wordt in een doopdienst nauwelijks meer een dooponderwijzing gelezen. Nu zijn er wellicht ook andere momenten van uitleg en instructie denkbaar. Dat doet echter niets af van het belang van een goede voorbereiding voor zowel een juist bedienen als een met vreugde beleven van de doop.

a. Openbare geloofsbelijdenis

Hoofdmoment van gedachtenis van de (kinder)doop is de eenmalige openbare geloofsbelijdenis. Dit is de eigenlijke doopgedachtenis van de tot volwassenheid gekomen mens die als kind werd gedoopt. Hiermee neemt hij (of zij) zijn (of haar) doop voor eigen rekening.

Het jawoord, gesproken door de ouders, wordt overgenomen. En we beantwoorden het grote 'ja' van God met ons eigen 'ja'.

Knielen en handoplegging geven deze gedachtenis een lichamelijk aspect. Gebed, zegening en ontvangst van een persoonlijk bijbelwoord maken de doopgedachtenis tot een diep doorleefde ervaring.

Eventueel kan bij de handoplegging het ritueel van het zalven worden gebruikt als teken van het gedoopt zijn met de heilige Geest.

Het is goed wanneer ook de sacramentalia nadrukkelijk rond de geloofsbelijdenis staan uitgesteld, dat wil zeggen: de met water gevulde doopvont en het avondmaalgerei met brood en wijn.

b. Avondmaalviering

Een even belangrijke vorm van doopgedachtenis is de steeds weer terugkerende avondmaalviering. Ook het avondmaal verwijst, evenals als de doop, naar het verzoenend werk van Jezus Christus, waardoor wij mogen leven in het licht van Gods liefde. Mensen, die het geheim van de doop verstaan, gehoorzamen in de viering van het avondmaal aan de opdracht van onze Heer: "Doet dit... tot mijn gedachtenis".

c. Elke doopdienst

Vervolgens is elke doopdienst ook weer een gedachtenis aan de eigen doop. Laten we bij een doopdienst dan ook niet enkel spreken van de 'bediening van de doop' maar ook van de 'viering van de doop', zoals we ook bij een avondmaalsdienst spreken van 'bediening en viering'. In elke doopdienst vieren alle gemeenteleden de doop mee doordat ze de doop zien en de doopwoorden horen.

Zo belijden en ervaren zij hun eigen verbondenheid met Christus en de gemeente. Ook worden in elke doopdienst allen opgeroepen tot een nieuwe gehoorzaamheid. Laten we dit alles dan ook concreet en zichtbaar maken, bijvoorbeeld door in de liturgie van de doop gezamenlijk de apostolische geloofsbelijdenis te zingen of deze na voorlezing met een lied te beamen.

d. Kringen en andere vormen van gesprek en ontmoeting

De waarde van een goede, zorgvuldige (al dan niet voortgezette) doopcatechese wordt breed onderkend. Toch blijft deze vaak nog beperkt tot een relatief korte periode voor en/of na de doop. Het zou goed zijn daarnaast ook meer permanente vormen van gesprek en ontmoeting te verwerklijken.

Geregelde terugkomavonden voor doopouders of een kring voor christelijke geloofsopvoeding zijn voorbeelden. Maar ook kan worden gedacht aan een beter gestructureerd aan de orde stellen van themata rond de doop in de reguliere catechese en kringvormen van de gemeente.

e. De 'doopverjaardag'

Het gedenken en beleven van de doop zou bijzonder worden bevorderd, wanneer de 'doopverjaardag' een veel nadrukkelijker plaats krijgt in het geloofsleven van gemeenteleden.

De kerk zou materialen kunnen aanreiken voor de viering van de 'doopverjaardag' van kinderen en volwassenen. Dit kan plaatsvinden in de persoonlijke leefsituatie van gemeenteleden (bijv. door op een toegezonden verjaardagskaart van de kerk te refereren aan de doop of doopdatum), maar ook in verbanden van kringen en kerkdiensten.

f. Gedachtenismomenten op de weg naar volwassenheid

De doopgedachtenis dient jong te beginnen. In verschillende kerken werkt men met modellen waardoor op gezette tijden kinderen van een bepaalde leeftijd in of rond de

kerkdienst aan hun doop worden herinnerd zodat deze op bijzondere wijze wordt gemarkeerd. Zo leren zij al vroeg hun doop te ervaren als levende realiteit. Door een min of meer vast tijdspad (bijvoorbeeld om de twee jaar) ontstaat een helder patroon en een 'rode draad' van vieren en gedenken. Ook hier geldt: jong geleerd is oud gedaan.

Tal van (creatieve) vormen zijn denkbaar. We noemen er slechts enkele:

- het uitnodigen van kinderen die in de doopdienst dichtbij de doopvont komen staan om te zien wat er gebeurt. De voorganger spreekt met hen en er wordt een kinderlied gezongen. Soms geven de kinderen iets aan de ouders die hun kindje lieten dopen;
- het door de kinderen laten meebrengen en tonen van hun eigen doopkaart; namens de gemeente kan bij die gelegenheid aan de kinderen een mooi lijstje (eventueel met referentie aan de kerk) worden aangeboden;
- het aan de ouders meegeven van de doopkaart voor hun pasgedoopte kind; (de kaart kan ook tijdens een huisbezoek worden overhandigd);
- het aanbieden van een kaars of waxinelicht met een gedicht of tekst om de doop te gedenken;
- het (nu of later) uitreiken van een kinderbijbel, bijbels dagboekje of kleurplatenboek aan de doopouders;
- het bij een bepaalde leeftijd memoreren van de 'doopverjaardag' van kinderen in de kerkdienst;
- het geven van een polsbandje met de tekst 'ik ben gedoopt'.

g. Eventuele alternatieve vormen

Onze kerk is gezegend met veel creatieve mensen. Zo is het goed om bij het vieren en gedenken van de doop ook nieuwe vormen te ontwikkelen en deze op hun bruikbaarheid te overwegen en te beproeven.

Ten aanzien van het gebruik van water aarzelen wij, vanwege de al te gemakkelijke associatie met herdoop. Bovendien vinden we in de Bijbel geen aanzetten tot gedenkrituelen met water, veeleer worden gedenkstenen opgericht of maaltijden gehouden.

Er zijn echter andere vormen denkbaar, die geen of minder misverstand oproepen. We noemen er enkele:

- voor volwassenen kan jaarlijks in een dienst een moment worden georganiseerd (bijv. tijdens de vesper op de zaterdagavond voor Pasen), waarop gemeenteleden hun doop kunnen gedenken door bijvoorbeeld een gedenkroos of gedenksteentje (vgl. de gedenkstenen die bij de doortocht van de Jordaan werden opgericht) in de lege doopvont te leggen, als dank aan God voor hun doop;
- onverlet de aarzeling bij het gebruik van water bij het gedenken van de doop, vragen we ons af of dit bij de openbare belijdenis van het geloof misschien een goede en zinvolle functie zou kunnen vervullen. Juist bij het doen van belijdenis is de relatie tot de doop wezenlijk. Deze verbinding zou present kunnen worden gesteld doordat de nieuwe lidmaat zelf het doopwater aanraakt of ernaar reikt, om daarmee zichtbaar te maken hoe hij of zij nu de doop, die de kerk eens bediende, 'voor eigen rekening neemt'. Wanneer men geen water wil gebruiken, kan men ook denken aan een bloem of gedenksteentje als hierboven genoemd;

- in een doopdienst zou het vieren van de doop door de hele gemeente kunnen worden gevisualiseerd door het uitreiken van een narcis of andere bloem (eventueel door te geven aan elkaar, ook aan niet-gedoopte aanwezigen), als teken van het nieuwe leven dat door de doop aan allen wordt verkondigd;
- in een aantal gemeenten in onze kerk is al ervaring opgedaan met een zogenaamde 'doopreünie'. Mensen worden uitgenodigd voor een (doordeweeks) samenzijn in de gemeente of in het kerkgebouw van hun doop. Er is een gastvrije ontvangst, dikwijls met een expositie over de doop. (Oude) doopboeken, met daarin de vermelding van de eigen naam en geboorte- en doopdag, kunnen worden ingezien etc.

h. Jaar van de doop

Hoe zou het zijn wanneer de Protestantse Kerk op niet al te lange termijn een 'jaar van de doop' zou uitroepen?

Rond het thema 'doop' zouden bijzondere activiteiten kunnen worden georganiseerd om de aandacht voor het sacrament te bevorderen. Zowel landelijk als plaatselijk zou dit op velerlei wijze kunnen geschieden. Kerkbreed inspireren we elkaar om onze doop als een actuele werkelijkheid te beleven en eruit te leven.

Tegelijkertijd zou een dergelijk 'jaar van de doop' kunnen functioneren in het kader van het geheel van missionaire inspanningen van onze kerk. Velen in Nederland die geen of weinig band met de kerk hebben, zijn als kind wel gedoopt. Hier ligt mogelijk een belangrijk aansprekingspunt voor het komen tot hernieuwd contact.

4. Tot slot

De doop verwijst naar wat God doet. Vanuit deze grondgedachte willen we met deze notitie bijdragen aan het gesprek over het onderwerp 'doopgedachtenis'.

We spreken de hoop uit dat de verwondering over en dankbaarheid voor Gods bevrijdende heil, zichtbaar geworden in het teken en zegel van de doop, ons als gesprekspartners zullen verbinden. Dankbare verwondering gaat immers boven verschillen in inzicht uit, zonder deze te bagatelliseren of de complexiteit van de materie te onderschatten.

We zien ernaar uit dat op het grondvlak van de kerk een vruchtbare doopgedachtenis tot stand zal komen, en bidden de leden van de Generale Synode en de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland in dit alles Gods wijsheid en zegen toe.

Namens de besturen van de Confessionele Vereniging en het Confessioneel Gereformeerd Beraad in de Protestantse Kerk in Nederland,

de Commissie bezinning beleid,

bestaande uit de predikanten ds. R.H. Boiten, ds. L.J. Bouma, dr. W.M. de Bruin ds. D.C. Groenendijk, ds. W.D. Omta, dr. A.H. van Veluw, drs. B.H. Weegink en drs. D. Westerneng.

Nijkerk, april 2010